

Избори за Европейски парламент 2019 в условията на криза: към обръщане на парадигмата?

EUROPEAN PARLIAMENT ELECTIONS 2019 IN A TIME OF CRISES: TOWARDS A PARADIGM CHANGE?

Abstract: The article re-explores some of the major concepts in the study of EP elections and their applicability in the context of the ongoing debate about the crisis of the European project. The analysis put specific emphasis on persistent “disintegration” issues and their salience EU-wide on European elections 2019 results. It draws conclusions as to the internal and external factors that influence the performance of mainstream and anti-system parties.

Key words: EU, European Parliament elections, second-order theory, EU salience theory

To be quoted as: Hristova-Valtcheva, K. (2019), European Parliament elections 2019 in a time of crises: towards a paradigm change?, *Political Analysis* 6/2019, New Bulgarian University, pp. 66-87, ISSN 2534-9902

Резюме: Статията прави опит да тества значимостта на две от водещите теории в анализа на изборите за Европейски парламент в контекста на дебата за кризата на европейския проект. Акцентът на анализ е поставен върху доминиращите проблеми за евентуална „дезинтеграция“ или разпад на ЕС и тяхното отражение и значимост за електоралната мобилизация. Статията предлага заключения относно вътрешните и външни фактори, които имат пряко отражение върху резултатите, регистрирани от традиционните и анти-системни политически формации в ЕС.

Цитиране: Христова-Вълчева, К. (2019), **Избори за Европейски парламент 2019 в условията на криза: към обръщане на парадигмата?**, сп. Политически анализи 6-2019, стр. 66-87, ISSN 2534-9902

Въведение

Изборите за Европейски парламент традиционно са във фокуса на изследователския интерес. Четиридесет години след първото им провеждане през 1979 г., днес политологичната литература вече предлага различни гледни точки за анализ на основни аспекти в подготовката и провеждането им (Marsh, M. and M. Franklin, 1996), европеизирането на партийните борби (Mair, P. 2000, Pennings P. 2006), политизирането на ключови теми в хода на предизборните кампании (Pedersen, M. 1996,), нивото на електорална мобилизация (Manow P, 2005) и т.н.

И все пак, изборите за Европейски парламент през 2019 г. придобиха различна символика заради нарасналото напрежение по оста „привърженици на европейския проект – евроскептици (и дори еврофоби) в рамките на националните политически борби. Съвкупността от множество „кризи“, с които на чисто управленско ниво ЕС трябваше да се справи в периода след предходните европейски избори през 2014 г., увеличи залозите не просто за представянето на основните партийни формации и техните (евентуални) нови опоненти, но и постави като цяло изпитание нивото на обществена подкрепа за бъдещите насоки и динамика на интеграцията. Целта на настоящата статия е да изследва ефекта на тези кризи върху електоралната мобилизация през 2019 г. и да открие потенциални нови хипотези, обясняващи резултатите от проведените през май тази година девети поредни избори за Европейски парламент

Теоретични ракурси към проблема

Изборите за Европейски парламент често са разглеждани и от политици, и от анализатори като механизъм, но и като тест, за обособяването на европейска изборна арена, разглеждана като автономна от националните въпроси, лидери и партии сфера. Тази тема е в основата на различни изследвания и формулирането на различни теории за анализа и оценката на европейските избори от 1979 г. насам.

Две са основните теории, които се опитват да обяснят електоралната мобилизация и политическите предпочитания на гражданите в изборите за Европейски парламент – теорията за европейските избори като второстепенни борби (Second-Order Theory) и теорията за значимостта на европейския проект (European Salience Theory). Първата теория, за европейските избори като второстепенни електорални борби (Manow P, 2005), предлага аналитичен модел, основан на разбирането за рационалния гласоподавател и оценката, която той прави по отношение на две променливи: политическите залози (по-големи при национални избори, и второстепенни при европейските) и темпоралността (периодът на провеждане на европейските избори спрямо последните национални). В контекста на тази теория електоралната мобилизация в изборите за ЕП е толкова по-висока, колкото по-близко

са те до провеждането на избори с по-голям залог (национални парламентарни, президентски или регионални), а вотът на европейските избори е в по-голяма степен „наказателен“ за управляващите елити колкото по-близо до края на своя мандат се намират те. В резултат, представителство в ЕП получават в по-голяма степен протестни партии с по-радикални и популистки позиции, малки или дори нови партии, които не са или са слабо представени в националните политически институции.

Втората теория, за значимостта на европейския проект, предлага друга перспектива към проблема – ангажираността с участието в избори за Европейски парламент е променлива, която е зависима от засилен интерес към функционирането на съюза и политиките, които той формулира за гражданите (Hobolt. and Spoon, 2012). В контекста на тази теория електоралната мобилизация в изборите за ЕП е толкова по-висока, колкото по-ясни позиции предлагат състезаващите се партии за решаването на конкретни проблеми чрез инструментите на наднационалния политически процес. И обратно, слабата мобилизация е израз или на електорална умора, или на фрустрация от недостатъчната демократичност на наднационалната политическа система. Вотът на европейските избори е в по-голяма степен зависим от информираността на гражданите за актуалните политики и дебати на ЕС и способността на партиите да ги транслират в конкретни акценти на предизборните си манифести. В резултат, представителство в ЕП получават предимно екологични формации, радикални партии от лявото и дясното пространство и евро-скептични партии.

Съществен дефицит на представените теории е, че техните основни хипотези биват формулирани в периода на „славните 50 години“ на европейския проект (1951 - 2001 г.) и поради това не отчитат в дълбочина ефектите на „критичната конюнктура“, разбираана не като липса на интерес или доверие към политическата система на ЕС като цяло, а преди всичко като неудовлетвореност от функционирането (и дори компрометиране) на някои от ключовите достижения на европейския интеграционен процес, характерни за периода след 2004 г.

Така например, провеждайки задълбочено сравнително изследване на две основни измерения на изборите за Европейски парламент в рамките на неговите първи

пет легислатури (1979 г. – 2004 г.) – избирателната активност и електоралната волатилност, Даниеле Карамани намира достатъчно аргументи в подкрепа на тезата, че макар и европейските общества да се движат заедно (поведенчески и социологически), макар и да са изправени пред едни и същи промени в ценностите и да споделят едни и същи структурни проблеми (безработица, застаряване на населението, икономическа глобализация), те реагират на тях в консолидирани арени, а именно - националните.¹

Ефектите на кризата

През последните 15 години, изборите за Европейски парламент неизменно се провеждат в кризисен контекст. Първите европейски избори след голямото разширяване през май 2004 г. се оказват „в плен“ на *„институционална криза“* – очакването за управленска дисфункционалност в следствие на оценката за недостатъчната подготвеност на 10-те нови страни-членки да се впишат в политическия процес на ЕС безпрепятствено (т.е. без да нарушат съществено балансите на обществени очаквания и управленски решения за развитието на европейската интеграция.). Изборите през 2009 г. се провеждат в контекста на т.нар. *„конституционна криза“* (като резултат от провала на Конституционния договор и заместването му с Договора от Лисабон), усилвана от негативните ефекти на световната финансова криза.

Изборите през 2014 г. носят отпечатъка на т. нар. *„криза на солидарността“*, провокирана от социалните ефекти на политиката на икономически ограничения, предприета с цел стабилизиране на Еврозоната. Настоящите избори за Европейски парламент с мандат 2019 – 2024 г. се проведеха в контекста на кризата на две нива: *криза на самата идея за европейския проект*, от една страна, провокирана от положителния резултат на първия референдум за напускане на съюза и *криза на*

---

¹ Caramani, D. (2004) The Formation of a European Electorate? Evidence from Electoral Volatility Measures, 1970s – 2000s, MPIfG Working Paper 04/83, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne

европейския интеграционен процес, породена от наложилото се отстъпление от постигнатите достижения в управление на Шенгенското пространство.

Централен елемент на настоящия анализ е концепцията за „*криза на ефективността*“, по същността си обозначаваща като *криза на легитимността*. Но не в смисъла на критиката за демократичния дефицит на европейската политическа система (input legitimacy), а като криза на доверието в способността на ЕС да предложи на своите граждани по-добри и по-ефективни политики, отколкото националните институции. Именно този тип легитимност (output legitimacy) е в основата на общественото доверие и подкрепа за европейския проект в продължение на десетилетия, разпознавана първоначално като „разрешителен консенсус“ в ранните години на съществуване на Европейската общност до приемането на Договора от Маастрихт през 1993 г.

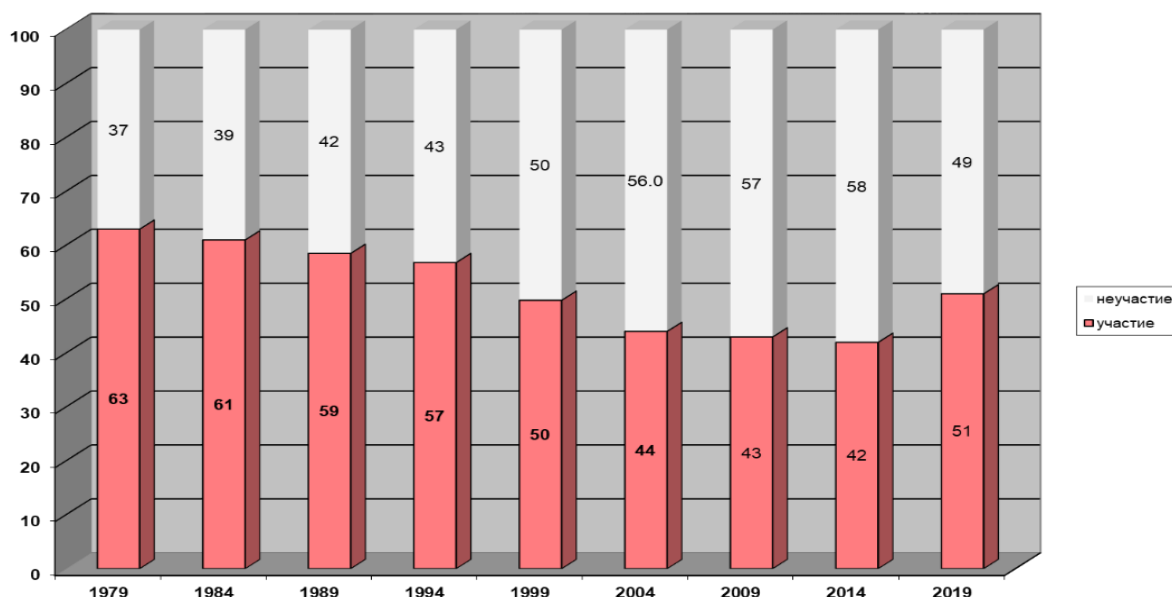
В подобен контекст е обосновано да се изследват хипотезите за ефекта на тази първа по дълбочината си криза върху електоралното поведение на европейските граждани. Първата хипотеза е свързана с ефекта на кризата по отношение на принадлежността на държавите към интеграционното ядро в рамките на Евро зоната и Шенгенското пространство – доколкото и двата механизма бяха част от кризата на ефективността, логично е да се предположи, че електоралната мобилизация ще следва модела на теорията за европейските избори като второстепенни борби в зависимост от тежестта на негативните последици върху гражданите на съответната държава. Втората хипотеза е свързана с мобилизиращия ефект на кризата на самия проект за европейска интеграция – в страните, в които се регистрират високи нива на идентичност с европейския проект е закономерно да се предположи въздействие на втората теория за значимостта на европейските избори.

Електорална мобилизация 2019 – обръщане на перспективата

Проведените в периода 23 - 26 май 2019 г. избори за Европейски парламент в 28-те държави членки регистрира за първи път обратна тенденция на наблюдавания спад на електорално участие след 1999 г. Както сочат данните в *графика 1*,

увеличението на електоралната мобилизация доближава 10 пункта и връща нивата от края на „славните 50 години“ на европейския проект.

Графика 1 - Ниво на участие в изборите за Европейски парламент в %

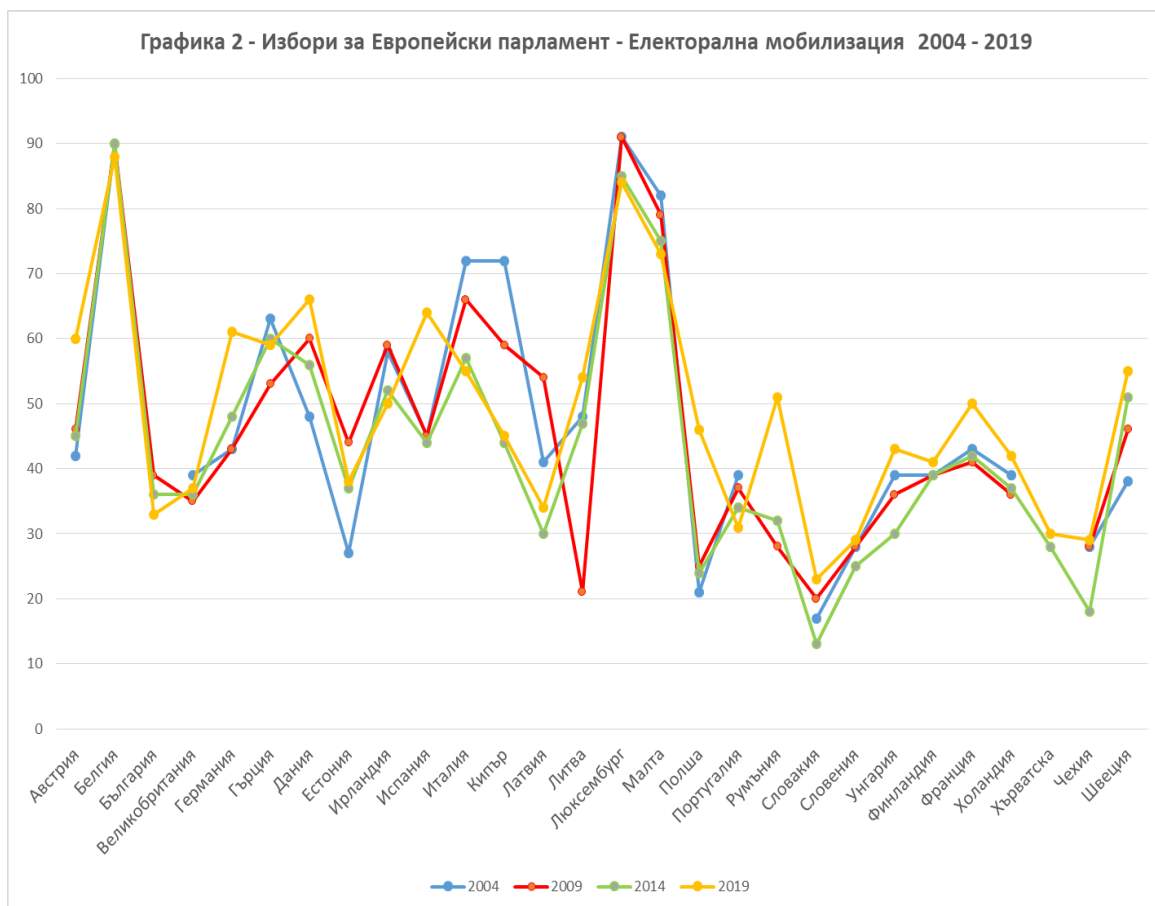
Източник: Собствени калкулации на автора и данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

Факторите, които се счита, че имат принос за това развитие са както организационни – широка медийна кампания на самата институция Европейски парламент и неговите представителства в страните-членки, така и регистрирания тренд на повишени нива на идентичност с европейския проект сред мнозинството граждани непосредствено след негативния референдум във Великобритания. Резултатите от проведено проучване на Евробарометър през 2018 г. показват, че средно 60% от гражданите вярват, че членството на тяхната страна в ЕС е нещо добро, а над две трети от анкетираните (67%) са убедени, че страната им е извлякла ползи от членството си в ЕС. Това е най-високият резултат, измерен от 1983 г. до днес.²

²

<http://www.europarl.europa.eu/bulgaria/bg/%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B0-%D0%B7%D0%B0->

Значително по-голям интерес от изследователска гредна точка представлява промяната в електоралната мобилизация в рамките на отделните държави-членки в периода 2004 – 2019 г., представена в *графика 2*.

Източник: Собствени калкулации на автора по данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

В рамките на изследваната съвкупност се очертават няколко групи държави. Първата е на традиционно регистриращите високи нива на електорална мобилизация поради задължителния характер на упражняване на избирателното право, в т. ч. Белгия, Малта, Люксембург. Разликата в участието на избори 2019 г. спрямо предходни такива за Европейски парламент е с низходяща тенденция за Малта и Люксембург, макар и в рамките на ограничен марж от до 5%. Втората е групата на

<https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

държавите, в които се регистрира значително повишаване на електоралната мобилизация с около и над 10 % спрямо участието на избори за предходните легислатури. Тази група включва страни като Австрия, Германия, Дания, Испания, Литва, Полша, Румъния, Словакия, Унгария, Франция и Чехия. Характерно и за дванадесетте държави е **наличието на вътрешен мобилизационен фактор за участие в европейските избори** – в Австрия това е корупционният скандал с по-малкия партньор в управляващата коалиция в навечерието на самите избори, в Дания, Испания, Литва и Словакия ефектът се дължи на паралелно провеждани национални избори с особен залог за политическото развитие на страната (парламентарни в първия и втория случай и президентски в третия и четвъртия), в Румъния, Полша, Унгария и Чехия високите нива на участие са пряк отговор на нарастващо напрежение относно критики на ЕК за регрес във функционирането на правовата държава (съчетано с паралелно провеждане на национален референдум в случая на Румъния), докато в Германия и Франция мобилизацията се очертава като реакция на трудните процеси по съставяне на правителство след последните избори през 2017 г. (в първия случай) и наказателен вот в средата на мандата на действащия президент и парламентарно мнозинство (избрани също през 2017 г. във Франция). За последните две държави следва да се отчетат и допълнителни, „европеизиращи“ фактори - в случая на Германия, това е фактът, че водещият кандидат на ЕНП Манфред Вебер е представител на водещата партия в коалиционното правителство, в случая на Франция е ясно заявената позиция на Еманюел Макрон да предложи реформистка програма за ЕС чрез формиране на ново, прогресивно мнозинство в Европейския парламент. Специфичното за тази група е, че сборно нейните граждани излъчват над половината от членовете на Европейския парламент, способни да формират абсолютно мнозинство. Тази група може да бъде допълнена и от още четири държави - Латвия, Словения, Холандия, и Швеция, за които повишението на електоралната мобилизация е от около 3-5%. Специфичен в тази по-група е случаят на Холандия с ясно изразен вътрешен мобилизационен фактор - в рамките на по-малко от седмица в страната се провежда и избори за Сенат (27 май 2019 г.).

В третата група държави, за които може да се приеме, че се отчита слабо положително отклонение в нивото на участие в изборите се включват Великобритания, Естония, Кипър, Хърватска. Последната, четвърта група, обхваща държавите с по-нисък дял на участващите в изборите гласоподаватели спрямо предходните избори за Европейски парламент през 2014 г. – България, Гърция, Ирландия, Италия, като най-значимата стойност на негативно отклонение от 4% се регистрира за Португалия.

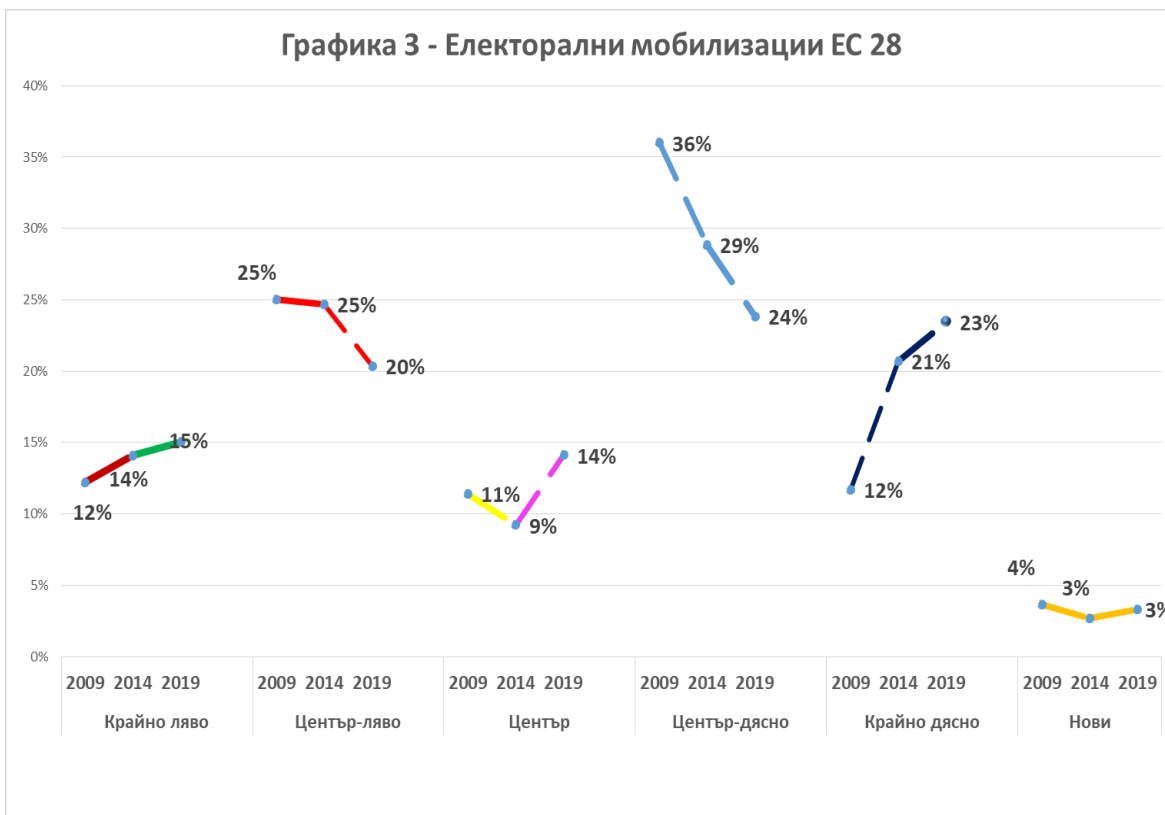
В обобщение може да се каже, че по-високото ниво на електорална мобилизация за европейски избори 2019 г. се дължи в значима степен на наличието на вътрешни фактори, отколкото е пряк ефект от европеизирането на предизборните кампании.

Електорална подкрепа 2019 – губещи и печеливши в контекста на ЕС

Данните от проведените избори за Европейски парламент 2019 открояват и други важни тенденции, свързани с електоралната подкрепа. Първата от тях е безспорно свързана с намаляващата подкрепа за двете основни партийни фамилии в лявото и дясното политическо пространство – Партията на европейските социалисти (ПЕС) и Европейската народна партия (ЕНП). Както личи от данните в *графика 3*, в перспективата на последните десет години по-значим е спадът в електоралната подкрепа за национални партии от семейството на ЕНП – от 36% през 2009 г. на около 24% през 2019 г. Значим е спадът в подкрепата и за основната формация в лявото пространство спрямо предходния цикъл от европейски избори – 5%.

Втората основна тенденция е свързана със спад в подкрепата за партиите от основната коалиция в ЕП – общо ЕНП, ПЕС и либералната формация в центъра на политическото пространство регистрират загуба от 5% спрямо предходния мандат: обща подкрепа от 58% през 2019 г. Спрямо 63% в началото на мандата на ЕП през 2014 г. В десетгодишна перспектива намаляването на електоралната подкрепа за трите формации достига 14% на база резултати от избори за ЕП през 2009 г. В тази група

единствено либералната формация демонстрира положителен тренд на подкрепа спрямо резултатите си както от 2014 г., така и от 2009 г.

Източник: Собствени калкулации на автора за изборни резултати в началото на мандата от на ЕП 2009, ЕП 2014, ЕП 2019 по данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

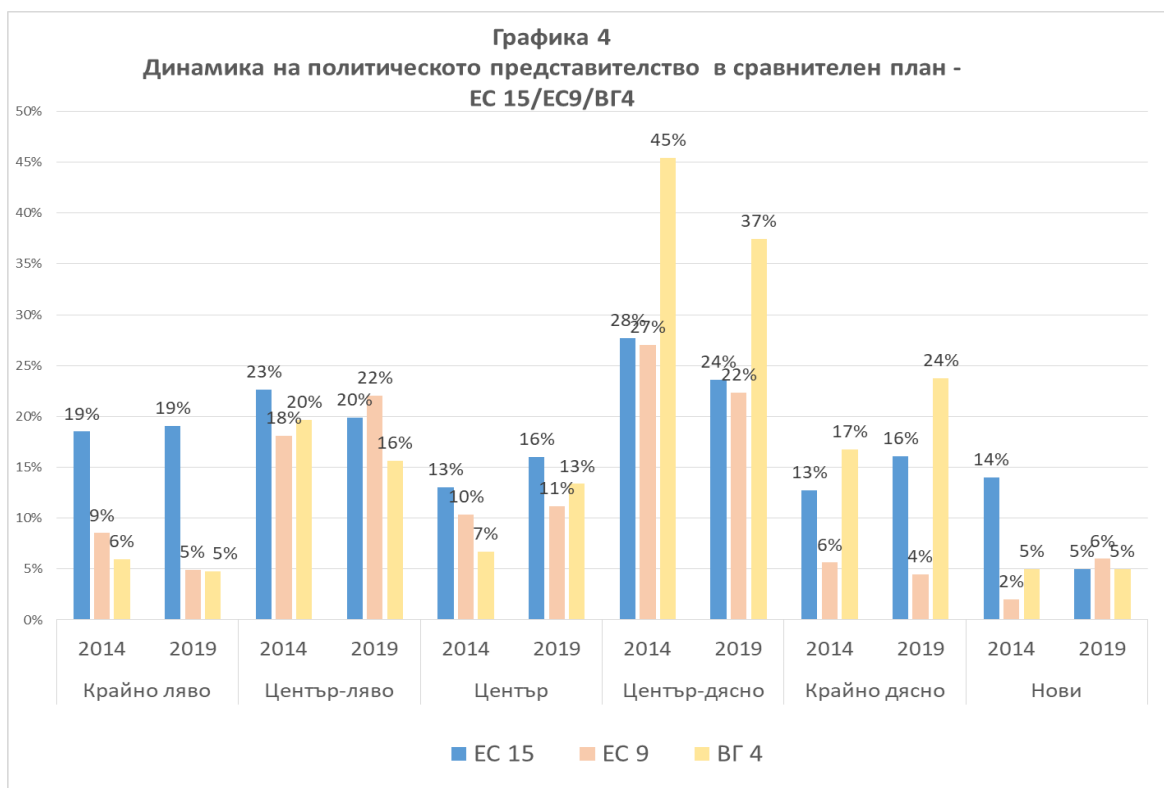
В същата десетгодишна перспектива се откроява и третата тенденция - най-голям ръст бележат формациите от крайно десния спектър, който включва разнородни партийни фамилии като Европейските консерватори и Реформисти (ЕКР), Европа на свободата и пряката демокрация (ЕСПД) и Европа на нациите и свободите (ЕНС); последната понастоящем трансформирана в Идентиченст и демокрация (ИД). Доколкото и трите се разполагат в пространството на евроскептичния вот, ръстът на подкрепа следва внимателно да бъде разчетен през ефекта на кризите – от графиката е видно, че формациите имат по-значителен, двоен ръст в изборите за ЕП през 2014 г. непосредствено след предприемането на мерките за бюджетни ограничения и в много

по-малка степен са акумулирали допълнителна подкрепа през 2019 г. като непосредствен ефект от Брекзит.

В блока на крайно левите формации са включени алиансът на Зелените и Европейската обединена левица. В този блок има ясно разграничение между про-европейските позиции на екологичната формация за сметка на по-евроскептичните параметри в програмата на радикалната левица. Ръстът на подкрепата в тази част на политическия спектър се дължи на възхода на зелените формации, които си връщат четвъртото място в парламентарната зала от 2009 г. и с 10 % електорална подкрепа увеличават резултата си в десетгодишна перспектива.

Важна тенденция в този общ план на анализ на електоралната подкрепа е сходството между регистрираните тенденции за европейските политически фамилии и техните партии-членки в отделните държави – така например спадът в подкрепата за ЕНП и ПЕС спрямо резултатите от 2014 г. се възпроизвежда в спад за всяка от националните партии от тези политически семейства, и обратно, ръстът в подкрепата за формациите от крайно лявото, центристкото и крайно дясното пространство се наблюдава за всички национални партии от тези политически семейства. Без да са налични към настоящия момент достатъчно аргументи, все пак така откритата тенденция очертава параметрите на възможен над-национален, транс-европейски електорат.

От гледна точка на настоящото изследване още по интересен е анализът на изборните резултати спрямо един все по-често използван от експертите разрез в рамките на общността от 28 държави-членки – очертаването на специфични тенденции на електорална подкрепа в старите страни-членки (ЕС15) спрямо все по-ясно обособяващата се група на Вишеградската четворка (ВГ4) и останалите държави от последното разширяване на ЕС (ЕС9). В това отношение данните, представени в *графика 4* са особено показателни.

Източник: Собствени калкулации на автора за изборни резултати в началото на мандата от на ЕП 2009, ЕП 2014, ЕП 2019 по данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

Ясно се откроява десният и крайно-десен профил на електорална подкрепа за страните от Вишеградската четворка – при изборите от 2019 г. гласът на гласувалите в център-дясното пространство в тези държави надхвърля с повече от 10% регистрираната подкрепа в останалите страни-членки, а подкрепата за крайно десни формации надвишава шесткратно подкрепата, която същите са получили в останалите нови страни членки. Обратно, крайно левите и зелените формации общо получават значително по-висока подкрепа (19%) в старите страни-членки на ЕС спрямо идентичната слаба подкрепа (5%), регистрирана както сред гражданите на Вишеградската четворка, така и сред останалите нови страни-членки. Партиите от центъра и лявото пространство единствени регистрират сходни нива на подкрепа сред гражданите на трите изследвани групи.

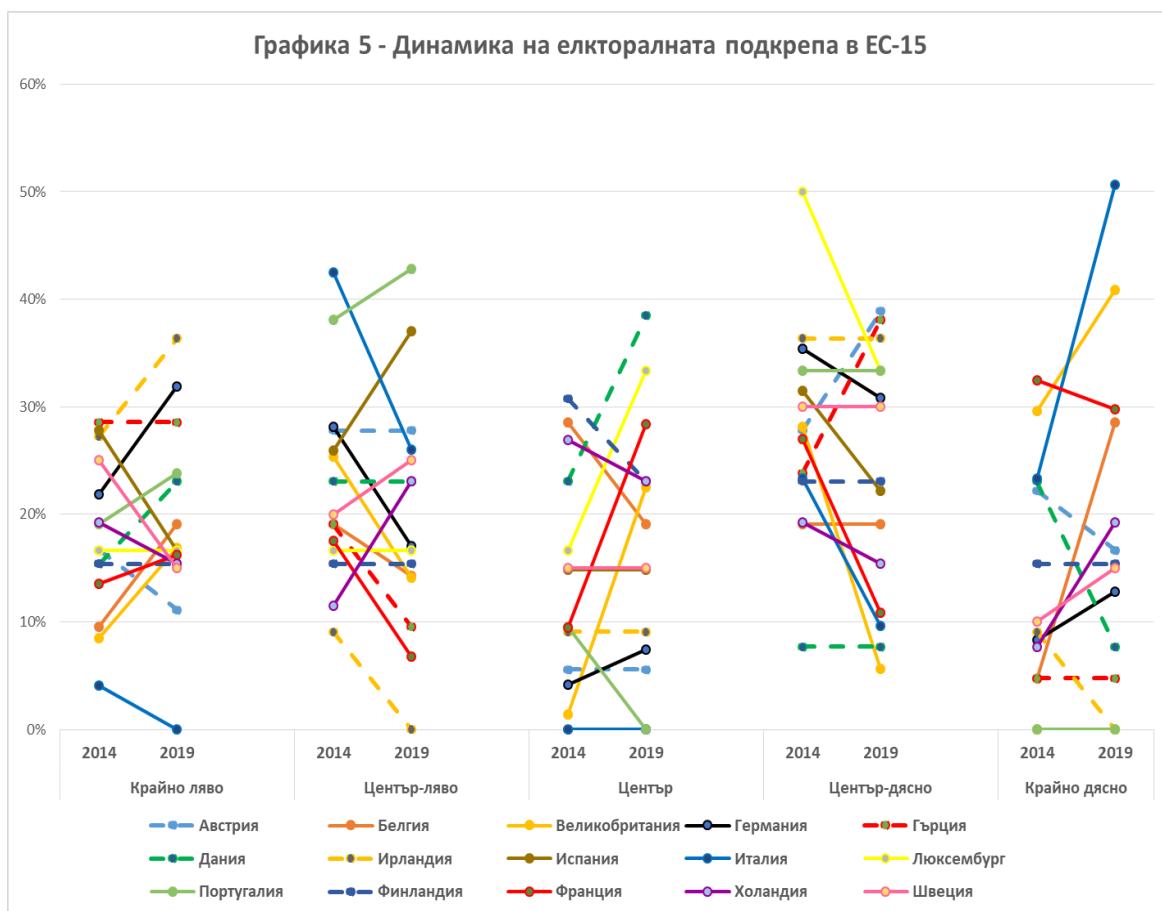
В така очертаната картина се откроява и значително по-ниското ниво на волатилност на гласовете към нови политически формации през май 2019 г. Тази тенденция е ясно изразена в старите страни-членки (регрес от три пъти по-ниски стойности спрямо 2014 г.). Обратно, извън страните от Вишеградската четворка, гражданите в останалите нови страни членки компенсират спада в подкрепата за формации от крайно левия спектър с трансфер на гласове за нови формации с липса на ясно изразена идеологическа принадлежност.

Европейските избори в национален контекст

Изборите за Европейски парламент са маркер за динамиката на електорална волатилност както в транс-национална, европейска перспектива, така и в мащаба на отделните страни-членки. Сравнителното изследване на електоралната подкрепа в национален контекст способства за формулирането на изводи на две нива – първо, за динамиката на политическите предпочитания на гражданите спрямо степента на включеност в развитието на европейския интеграционен процес, и второ, по отношение на оформянето на конвергентни или дивергентни тенденции в условията на криза.

Анализът в тази част се опитва да проследи промяната в електоралната подкрепа в контекста на ефектите на последните две кризи. За целта на изследването са агрегирани резултатите за 28-те държави от ЕС обособени в две основни групи – на старите страни-членки (ЕС15) и новите страни членки (ЕС13).

В първата група на ЕС 15 могат да бъдат очертани няколко основни тенденции (*виж Графика 5*). На първо място, за цялата съвкупност от държави, с изключение на Италия, се регистрират високи нива на подкрепа от над 10% за партиите от крайно левия блок. Разбира се, важното уточнение в случая се отнася до неравномерното разпределение на подкрепата между класическата крайна левица и формацията на зелените. Класическата левица запазва високите си нива на подкрепа в Гърция, Ирландия, Испания и Португалия, докато високата електорална подкрепа за зелените е особено видима в Германия, Дания и Белгия.

Източник: Собствени калкулации на автора за изборни резултати в началото на мандата от на ЕП 2009, ЕП 2014, ЕП 2019 по данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

На второ място, ясно се очертава разломът в подкрепата за ПЕС между големите и малките държави-членки – във Франция, Германия и Великобритания социалистическите формации бележат най-ниските си нива на елкторална подкрепа в цялата история на изборите за Европейски парламент, включително в сравнение и с предходите избори от 2014 г., които носеха ефекта на наказателен вот в контекста на финансовата криза и политиката на остеритет. ПЕС регистрира и най-висок процент на спад на елкторална подкрепа в близо половината от държавите-членки в ЕС15 спрямо останалите политически формации. Общо повишаване на подкрепата регистрират само четири от петнадесетте държави, като значима подкрепа за партиите от класическата левица се регистрира основно в Португалия, Испания и Холандия. За

тези три държави се наблюдава въздействието на различни фактори – в случая на Португалия и Испания ръстът в подкрепата може да се причисли към ефекта на наказателния вот в края на мандата на управляващо мнозинство от коалиция на десни партии,³ докато за Холандия се потвърждава хипотезата за значимостта на Европейската политика, в значителна степен свързана с участието на холандския комисар Франц Тимерманс като водещ кандидат на ПЕС за председател на бъдещия състав на Европейската комисия за мандат 2019- 2024 г.⁴

Третата тенденция е свързана с хетерогенното разпределение на електоралната подкрепа за партиите от центъра на политическия спектър. Въпреки общия възход в процентно отношение на либералните формации от центъра, значимо повишаване в подкрепата за национални партии се регистрира само в пет държави от цялата съвкупност – Франция, Великобритания, Люксембург, Германия и Дания. И в тази съвкупност се очертава наличието на разнородни фактори с пряк ефект върху регистрираните резултати, като мнозинството са пряко свързани със значимостта на европейския проект за мобилизиране на електорална подкрепа – либералният вот във Великобритания е пряко отражение на вътрешното разделение по отношение напускането на страната, във Франция ясно се откроява мобилизацията за ренесанс на водещата позиция на страната по отношение на бъдещето развитие на политиките и институциите на ЕС, а в Дания се повтаря ефектът на „водещия кандидат“ (в страната е регистрирано едно от най-високите нива на алтернативна волатилност – покрепата за крайно десни консервативни формации от европейските избори през 2014 г. се трансформира в победа на либералната формация през 2019 г.).⁵

---

³ Както вече беше отбелязано, в Испания изборите за Европейски парламент се проведеха един месец след последните парламентарни избори от 28 април 2019 г., а парламентарните избори в Португалия трябва да се проведат през септември 2019 г.

⁴ Показателни за този ефект са резултатите от проведените само четири дни след изборите за ЕП избори за Сенат, на които холандската социалистическа партия се класира едва на шесто място, https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Dutch_Senate_election (последно посетено на 10 юни 2019 г.)

⁵ Сходно със случая в Холандия, на проведените в Дания парламентарни избори на 5 юни 2019 г. спечелилата европейските избори Либерална партия се класира едва на осма позиция, изпреварена дори от консервативната партия. https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Danish_general_election (последно посетено на 10 юни 2019 г.)

Като четвърта тенденция се откроява влошаващият се резултат на партиите от политическото семейство на ЕНП. Само две от националните формации в център дясното пространство в ЕС 15 регистрират по-добри нива на електорална подкрепа спрямо изборите за ЕП от 2014 г. – Нова Демокрация в Гърция и Австрийската народна партия. И в двата случая се наблюдава някой от ефектите на „изборите от втори ранг“, значимостта на европейския проект не успява да мобилизира електорална подкрепа сред мнозинството от гражданите с дясна политически идентичност в изследваната съвкупност. Обратно, най-ниските си нива на електорална подкрепа за цялата история на избори за ЕП регистрират десните партии във Франция, Великобритания, Италия, в допълнение на по-слабия отлив на подкрепа и в Испания и Германия. Все пак, важно е да се подчертае, че политическото семейство на ЕНП единствено получава електорална подкрепа във всички страни от групата на ЕС15, като практически стабилизира позициите си сред гражданите на половината държави-членки.

Последната тенденция в рамките на съвкупността ЕС15 е свързана с ясно очертаващия се възход на подкрепата за партиите от крайно дясното пространство – тази тенденция е валидна за 40% от изследваните държави, като най-значим е „скокът“ в процентно отношение на регистрираната подкрепа в Белгия, Холандия, Великобритания и Италия. На това ниво още, обаче, се наблюдава хетерогенността на политическите предпочитания – в Белгия и Холандия подкрепата е за формации, често от ЕКР, във Великобритания партията на найджъл Фараж традиционно принадлежи към ЕСПД, докато вотът за партията на Салвини е подкрепа за считаната за еврофобска фракция на Европа на нациите и свободите (новата Идентичност и Демокрация). Крайно дясното пространство е и с най-ниска степен на представителност спрямо цялата съвкупност – гражданите от 1/3 от страните-членки не са излъчили представители в тези парламентарни групи в рамките на новия състав на ЕП за периода 2019 – 2024 г.

Във втората група на ЕС 13 се наблюдават различни тенденции (*виж Графика б*). На първо място, затвърждава се тенденцията нито една от политическите

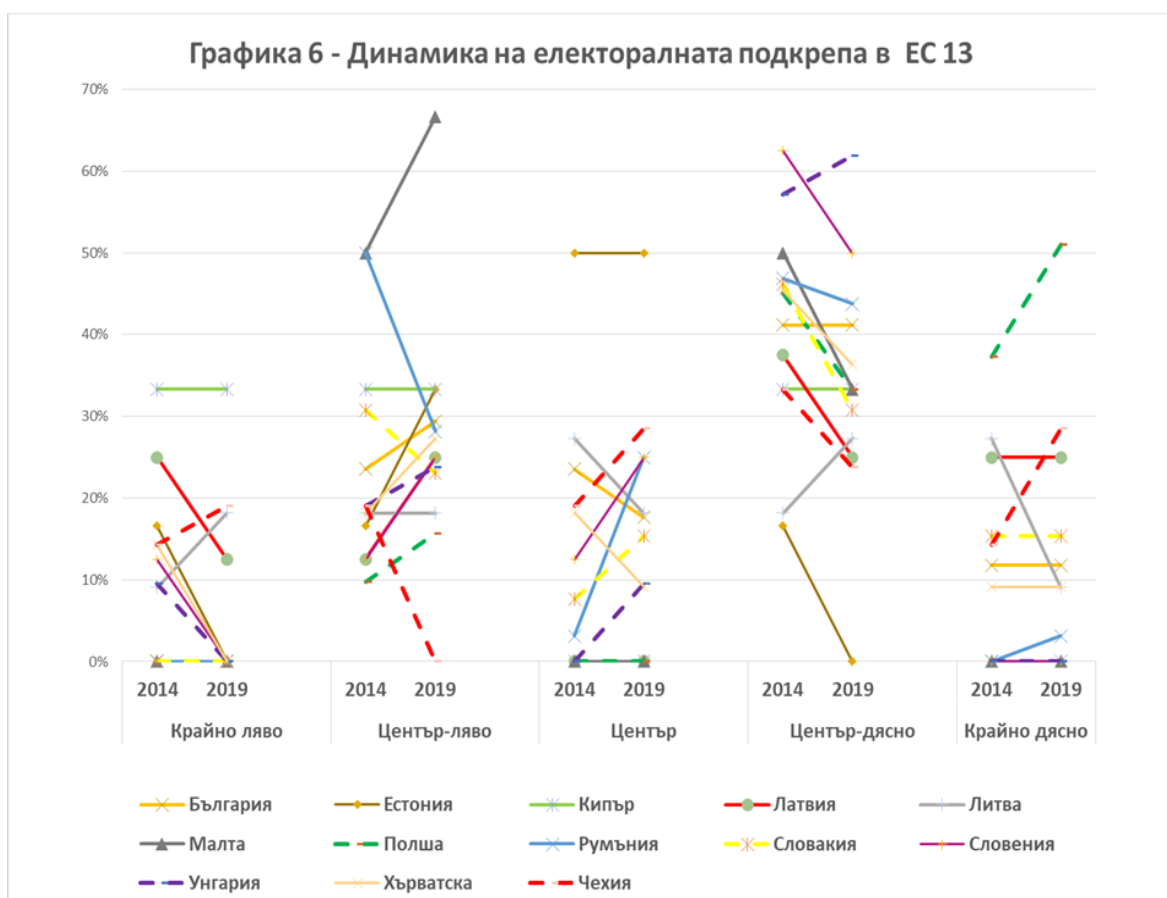

фамилии да не получи представителство от всички държави-членки в бъдещия състав на ЕП така, както и в предходните мандати на единствената демократично избрана институция в ЕС.

На второ място, крайно левият и зеленият вот получават слаба подкрепа от гражданите в едва четири-страни членки от тази съвкупност, при неравномерно разпределение на гласове за класическата крайна левица (в Кипър) и екологични формации (в Литва, Латвия и Чешката република).

На трето място, подкрепата за леви формации от политическото семейство на ПЕС в рамките на ЕС13 бележи повишение в половината от изследваните страни, а регрес се регистрира в рамките на три централно-европейски държави членки – Румъния, Словакия и Чешката република. В този случай отново се наблюдава разнородност на факторите, довели до отлива на гласоподаватели – в Румъния въпреки наличието на *ad hoc* мобилизиращ фактор като действащото председателство на Съвета на ЕС спадът за подкрепа за социалистическата партия е най-изразителен спрямо резултатите от предходните избори за ЕП през 2014 г. поради масовите протести срещу определени реформи на правителството. В Словакия регресът се дължи на недоволство от управляващото мнозинство, водено от социалистическата формация и прекия ефект от преведените през март 2019 г. президентски избори, докато в Чешката република липсата на подкрепа е резултат от темповете на засилено социално-икономическо развитие през последните години. От друга страна, тенденцията за по-изразена подкрепа на левите формации спрямо резултатите им от предходни европейски избори се регистрира в по-малките страни-членки от съвкупността – Малта, Словения и Естония. Специфичен е случаят на Полша, където подкрепата за леви формации има две измерения – от една страна е успехът на общата про-европейска коалиция с участие на традиционната левица за участие в изборите за ЕП 2019 като контрапункт на управляващата евроскептична партия Право и справедливост, от друга страна това е успешната кампания на новата политическа формация „Пролет“, единствена получила самостоятелно подкрепа за своите листи в ЕП извън другите две формации.

Четвъртата тенденция е свързана с по-скоро доброто представяне на формациите от либералния спектър спрямо предходните избори за ЕП през 2014 г. – повишаване на подкрепата се регистрира за пет от държавите-членки (Румъния, Унгария, Словения, Словакия и Чешката република), а минимален спад в подкрепата в три от тях (България, Литва и Хърватска). Традиционно най-високо ниво на подкрепа за либерални формации регистрира Естония, като особен акцент в случая е победата на либерално-реформистка партия.⁶

Източник: Собствени калкулации на автора за изборни резултати в началото на мандата от на ЕП 2009, ЕП 2014, ЕП 2019 по данни от <https://www.evropeiski-izbori.eu/izborni-rezultati>

⁶ В контекста на изборите за ЕП през 2019 г. този ефект е усилен от проведените парламентарни избори през май 2019 г., спечелени отново от партии от политическия център https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Estonian_parliamentary_election

Тенденцията в подкрепата на партиите от политическото семейство на ЕНП в ЕС13 напълно повтаря тенденцията, регистрирана и за другата изследвана съвкупност на страните-членки от ЕС15. Само две от националните формации в център дясното пространство в ЕС 13 регистрират по-добри нива на електорална подкрепа спрямо изборите за ЕП от 2014 г. – Фидес в Унгария и Литовската Съюз за родината. Обратно, значим отлив на електорална подкрепа регистрират десните партии в половината от страните-членки от ЕС13, като нивата на подкрепа се запазват единствено в България и Кипър.

Динамиката на подкрепа за крайно десните политически формации в ЕС13 е по-умерена, в сравнение с групата на ЕС15. Повишена електорална подкрепа се регистрира основно в две страни от Вишеградската четворка – Полша и Чешката република, като преимущество и в двата случая получават партии, принадлежащи на умерено евроскептичната формация на ЕКР. Разбира се, мобилизациите в тези две страни имат различен характер – в Полша регистрираната по-висока подкрепа за управляващата партия Право и справедливост е в значителна степен резултат от негативния отглас на критичните позиции на европейските институции относно провежданата съдебна реформа. За разлика от Чешката република, където консервативната Гражданска демократична партия единствена от източно европейските партии имаше излъчен свой водещ кандидат в лицето на лидера си Ян Захрадил в изборите за Европейски парламент 2019 г.

Заключение

Настоящият анализ на изборните резултати от проведените през май 2019 г. избори за Европейски парламент резюмира няколко основни заключения относно вътрешните и външни фактори, които имат пряко отражение върху резултатите, получени от традиционните и анти-системни политически формации в ЕС.

На първо място, регистрираното повишаване на вота в условията на няколко наслагващи се транснационални кризи мобилизира в по-голяма степен утилитарна

подкрепа за европейския проект, който все повече се разпознава като общност, чиято основна цел е да предоставя защита на своите граждани.

На второ място, влиянието на фактори, свързани с оценката за европейските избори като второстепенни борби е все още значимо в голяма степен за новите страни-членки на ЕС. Това възпрепятства да бъдат ясно очертани границите на споделената солидарност за основните политики на развитие на ЕС. Така резултатите от изборите за ЕП през 2019 г. до голяма степен рамкират параметрите по-скоро на диференцирана интеграция.

И не на последно място, едно от основните предизвикателства, пред които ще се изправи новият състав на ЕП е незавършената „европеизация“ на изборния процес. Практиката на издигане на водещи кандидати доказва потенциал да мобилизира подкрепа, но липсата на транснационални листи възпрепятства развитието на демократичен изборен процес в неговия завършен вид.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Bartolini, S. and Mair, P., (1990). *Identity, Competition, and Electoral Availability: The Stability of European Electorates, 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caramani, D. (2004) The Formation of a European Electorate? Evidence from Electoral Volatility Measures, 1970s – 2000s, MPIfG Working Paper 04/83, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne
- Caramani, D., (2015). *The Europeanization of politics: The formation of a Europeanelectorate and party system in historical perspective*. Cambridge; Cambridge University Press.
- Hobolt, S. B. and Spoon, J.-J. (2012) ‘Motivating the European Voter: Parties, Issues, and Campaigns in European Parliament Elections’, *European Journal of Political Research*, 51, 701–27.
- Casal Bértoa, F., (2013). Post-communist politics: On the divergence (and/or convergence) of East and West. *Government and Opposition*, 48(3), pp.398-433.
- Chiaramonte, A. and Emanuele, V., (2017). Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015). *Party Politics*, 23(4), pp.376-388.
- De Sio, L., Franklin, M. and Russo L. (Eds.) (2019), *The European Parliament Elections of 2019*, Luiss University Press, Rome, 2019, ISBN (online) 978-88-6105-424-0
- De Sio, L., Emanuele, V. and Maggini, N., (ed.), *The European Parliament Elections of 2014*. CISE, Roma-Firenze
- Hutter, S., Grande, E., & Kriesi, H. (Eds.). (2016). *Politicising Europe: Integration and Mass Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781316422991
- Koepke, J. R. and Nils RINGE, (2005) The Second Order Election Model in an Enlarged Europe, *European Union Politics*, Volume 7 (3): 321–346
- Mair, P. (2000) The Limited Impact of Europe on National Party Systems. *West European Politics* 23: 27–51.
- Manow P, (2005) National Vote Intention and European Voting Behavior, 1979 – 2004: Second-order Effects, Election Timing, Government Approval and Europeanization of European Elections, MPIfG Discussion Paper 05/11, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne.
- Marks, G. and M. Steenberger (2002) Understanding Political Contestation in the European Union. *Comparative Political Studies* 35: 879–92.
- Marsh, M (1998) Testing the Second-Order Election Model, *British Journal of Political Science* 28(4): 591–607.
- Marsh, M. and M. Franklin, (1996) The Foundations: Unanswered Questions from the Study of European Elections, 1979–94, pp. 11–32 in Van der Eijk, C. and M. Franklin, et al.

Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Pedersen, M. (1996) Europarties and European Parties. New Arenas, New Challenges and New Strategies, in Anderssen, S. and K. Eliassen, eds. *The European Union. How Democratic Is It?* London: Sage.

Pennings P. (2006) An Empirical Analysis of the Europeanization of National Party Manifestos, 1960–2003, *European Union Politics*, Volume 7 (2): 257–270, SAGE Publications

Yordanova, N. (2019), *Bulgaria: Neither a protest, nor a European vote*, in: De Sio, Franklin & Russo (eds.) *The European Parliament Elections of 2019*, Luiss University Press – Pola Srl